

Vresboken

- Dåtid, nutid, framtid

Dwarf beech – yesterday, today, tomorrow

Jenny Hallberg Puertas

Vresboken

- Dåtid, nutid, framtid

Dwarf beech

Yesterday, today, tomorrow

Jenny Hallberg Puertas

Handledare: Allan Gunnarsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Frida Andreasson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Examensarbete i landskapsarkitektur inom landskapsingenjörsprogrammet

Kurskod: EX0793

Program/utbildning: Landskapsingenjörsprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2020

Omslagsbild: Gunnar Schotle 1905

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: vresbok, historia, skåne, växtsätt, mytomspunnet, träd

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Förord

Det här examensarbetet på 15 högskolepoäng har skrivits inom Landskapsingenjörsprogrammet Sveriges Landskapsuniversitet i Alnarp.Handledare har varit Allan Gunnarsson och examinator Frida Andreasson.

Att få skriva om vad som helst inom ramen för mitt utbildningsområde har varit en spännande process. Mitt huvudintresse och det som ligger mig närmast hjärtat är naturen och det gröna, därför var det inte svårt för mig att intressera mig för detta ovanliga träd som jag valt att skriva om. När arbetet dessutom involverar historia och studier av gamla urblekta dokument och bilder blir jag extra lycklig. Vilken ynnest att få föra detta vidare, och sammanställa det jag funnit.

Fotografierna i arbetet har tagits av författaren, om inget annat anges så har jag fått tillstånd att använda dem av den som äger rätten till bilden.

Tack Allan Gunnarsson för ditt stöd och dina idéer, tack Eva Waldemarson på Biologiska institutionen i Lund och tack Lennart Segerström, Lena Ingvad och Eva-Lou Gustafsson.

Alnarp, juni 2020

Jenny Hallberg Puertas

Sammanfattning

Det fanns något lockande i ett ovanligt träd som nästan utrotades under 1700-talet, som varit andligt laddat i det förflutna och i att världens största bestånd av denna trädtyp kallad vresbok (*Fagus sylvatica f. tortuosa*) eller *Freak beech* som Kraft (1968) kallade den, växer geografiskt nära mig i Skåne.

Detta examensarbete handlar om att få kunskap om vresboken och förmedla vad den egentligen är och har betytt för människan, och att få en överblick över dess utbredning geografiskt, historiskt och idag, samt få klarhet i varför den inte används mer i offentliga sammanhang idag.

Under mina fältundersökningar har jag sett att trots att den växer i utmarker där det ofta är stenigt i slutningar, ser markfloran och ståndorten ganska olika ut. Detta menar jag tyder på att det viktigaste för vresbokens fortlevnad inte är själva ståndorten, utan att den helt enkelt växer där den fått vara ifred och fått stå kvar och det är antagligen på marker som människan förr inte kunde bruka för odling och slätter utan hörde till utmarkernas betesområden.

Varför den inte används i offentliga sammanhang kan jag utifrån mina fältbesök och intervjuer se två orsaker till. Den största är att den är så långsamväxande. Den är även oförutsägbar ur förökningssynpunkt. Vissa hävdar till och med att det är omöjligt att föröka vresboken från frö. Den andra anledningen som jag sett då jag besökte den enda vresboken jag känner till i offentliga sammanhang, på Uppåkra Kyrkogård, är att den är oförutsägbar i sitt växtsätt. Det är svårt att veta vilken form och storlek vresboken kommer få. På kyrkogården hade de planterat en planta på en gravplats, och på 100 år hade den brett ut sig över fyra gravplatser och totalt skuggat ut all annan vegetation. Den hade varit svårt att tukta den med beskärning så att den höll sig på den ursprungliga gravplatsen då den hade tappat sin naturliga intressanta växtform.

Angående föryngringen har jag hittat gott om unga vresbogar på lokalerna jag undersökt och inventerat. Om platserna sköts rätt, via selektiv röjning av sly och fällning av en del skuggande och höga träd, tror jag att de unga vresbogar jag hittat har en god chans att växa och leva vidare, särskilt då majoriteten av lokalerna är naturreservat och skötselplaner finns upprättade för vresbokarnas bästa.

Innehåll

Sammanfattning.....	3
1 Inledning.....	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Syfte och mål	5
1.3 Avgränsning.....	6
1.4 Metod och material	6
2 Vresbokens systematik, formvariation, utbredning och kulturella betydelse	7
2.1 Uppkomst och genetik	7
2.3 Utbredning i Europa.....	10
2.4 Vresbokens utbredning och ståndort i Sverige.....	11
3. Vresbok i Sverige i gången tid.....	13
3.1 Utbredning i Skåne 1900-1970	14
3.2 Folketro och bruk i äldre tider	18
4 Vresbokens framtid i landskapet och som prydnadsträd.....	19
4.2 Förökning och försäljning.....	20
4.3 Vresbokens framtid i landskapet speglad via fältstudier.....	20
4.3.1 Skryllesjön	20
4.3.2 Måryds naturreservat.....	23
5 Diskussion.....	28
6. Slutsats	30
7. Källförteckning	31

1 Inledning

1.1 Bakgrund

År 1905 valde Gunnar Schotte, föreståndare vid Statens Skogsförsöksanstalt, att föreviga sig själv tillsammans med en gammal vresbok (*Fagus sylvatica f. tortuosa*) på en glasplåt han tog av sig själv bärande hatt och fin rock. Jag har valt att använda den bilden som omslagsbild till mitt examensarbete. Schotte (1908) beskriver också hur ungdomarna i trakten brukade samlas till dans under denna vresbok. Schotte, som föddes 1874, fastnade för detta träd som med sina knotiga grenar växer så speciellt. De kan formas till pendulaformiga sorgeträd, ha zigzagformer eller mjuka ormlika grenar som vilar på marken eller söker sig upp mot skyn. Vresboken går sin egen väg. Det finns något speciellt i att vresboken varit så värdelös virkesmässigt att den nästan utrotats efter det att virkesproduktionen började prioriteras på allvar, att den är så långsamväxande och oförutsägbart formmässigt att folk inte verkar lägga energi på att köpa den och plantera in den i sina trädgårdar och parker, men att den samtidigt, och kanske tack vare detta, har haft en nästan religiös laddning för folk, historiskt sett. Vresbokarna är inte många, eller "*Freak beech*" som Kraft (1968) kallar dem. Under min utbildning till landskapsingenjör har vresboken inte nämnts, kanske av anledningen att det endast finns omkring 1000 större individer i Skåne, och därmed också i hela Sverige. Är vresboken inte värd att lära sig mer om, då den i perioder spelat en viktig roll i historien, och kan den inte få en större betydelse än vad den har för oss, för framtida generationer? Detta examensarbete handlar om att få klarhet om vresboken, vad den egentligen är botaniskt sett, hur dess utbredning ser ut historiskt och idag, samt varför den inte används mer i offentliga sammanhang idag.

Figur 1. Enlig sägnen kom trollen ned från norr och de vred om stammarna på vanliga rakstammiga bokträd, innan de tröttnade och begav sig tillbaka hem till sina grottor (Parent, 2005). Foto av vresbok i den så kallade Trollskogen, Torna Hällestad.

1.2 Syfte och mål

Målet med detta arbete är att sammanställa relevant information om vresboken för att sprida information både till intresserade privatpersoner och till förvaltningar. Huvudsyftet är att undersöka vresbokens utbredning, växtplatser, spridning, och betydelse för och relation till människan i dåtid såväl som nutid i Sverige/Skåne samt att ta reda på varför den är så lite använd som park- och trädgårdsträd. I figur 1 ser ni en egentagen bild av en vresbok i Torna Hällestad.

Genom detta arbete hoppas jag kunna belysa och väcka intresse för vresboken, så att vi tar hand om de exklusiva exemplar som finns, och tryggar deras förnyring för framtiden.

Frågeställningar:

- Vilken dokumentering finns som styrker vresbokens närvaro och utbredning i Skåne historiskt liksom dessas relation till människan historiskt
- Var och i vilka sammanhang växer vresboken i Sverige idag och hur ser det ut med föryngringen?
- Varför används den så lite i offentliga sammanhang liksom i privatträdgårdar?

1.3 Avgränsning

Jag har i huvudsak hållit mig till information om vresbok i Skåne. Jag har ytligt läst om vresboksbeståndet i norra Frankrike, men inte om de mindre i Tyskland eller Polen. Jag har inte studerat de skrifter på tyska eller franska som finns om vresbok, utöver de stycken som finns översatta som svenska författare refererat till.

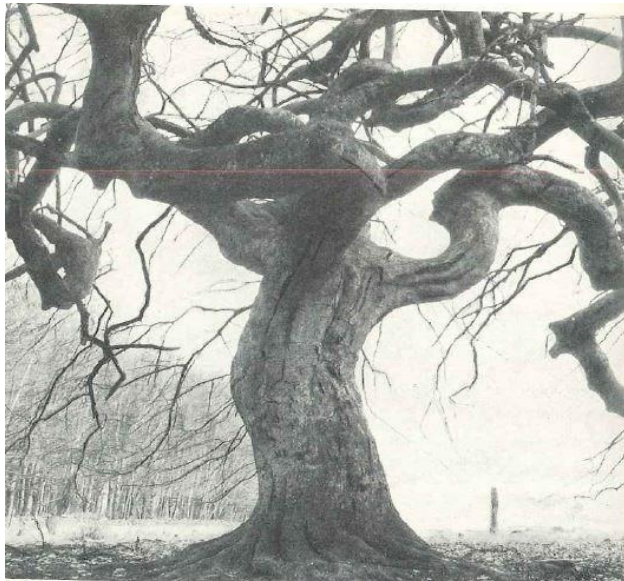
1.4 Metod och material

Metoderna jag använt har varit intervjuer som jag hållit över både telefon och mail samt via intervjuer då jag åkt hem till folk och ställt frågor. En annan metod har varit studier av inventeringar av befintliga bestånd runt Torna Hällestad och i Skrylle, som Lennart Segerbäck gjort 2009. Jag har också bedrivit litteraturstudier samt studier av kartor över området för att följa vresboken bakåt i tiden så långt jag kan för att få en bild av hur utbredningen sett ut för att jämföra med hur den ser ut idag. Jag har också varit ute i fält både på egen hand och tillsammans med min handledare Allan Gunnarsson och studerat hur bestånden sett ut både vad gällde äldre exemplar och föryngringen. Vi fastställde ståndorterna genom nyckling av floran och noterade topografi, inventerade träd och skattade vresboksföryngringen. Detta resulterade i tre porträtt av vresbokars växtplatser i Skåne.

Arbetet inleddes med att studera och söka upp äldre litteratur som jag fått tag i via Biologiska institutionen i Lund, John Krafts "Vresbogar och andra avvikande bokar i Skåne" från 1968 har spelat en särskild stor roll i min fördjupning då den är så omfattande. Jag fick också Lennart Segerbäcks inventeringar och skrifter från 2009 via honom personligen och de har varit en enorm hjälp då det är dessa inventeringar jag utgått från när jag gjort mina fältstudier. Fältstudier har gjorts för att undersöka ståndort, föryngring och att göra porträtt av växtplatserna till arbetet.

Jag har intervjuat två växtexperter på två plantskolor, en i Skåne och en i Bohuslän. Jag har också intervjuat utvecklingssamordnare Lena Ingvad på Park och Naturkontoret på Lunds Kommun, samt dendrologen Kenneth Lorentzon samt blivit inspirerad av utställningen på Skryllegården om vresboken anordnad av Lena Ingvad.

Jag har angripit min frågeställning från flera olika håll och på flera olika sätt och mina metodval är väl gjorda att besvara min frågeställning. I figur 2 ser ni en bild från 1955 av en vresbok från i Abusa.

Figur 2. En vresbok i Abusa, Skåne, som idag har en stam på runt 4 meter. Bilden är från Naturskyddsföreningens bildarkiv och tagen 1955.

2 Vresbokens systematik, formvariation, utbredning och kulturella betydelse

2.1 Uppkomst och genetik

Vresboken, *Fagus sylvatica f. tortuosa*, anses vara en mutationsform av den vanliga boken, *Fagus sylvatica* (Parent 2005)

Figur 3. Vresbok i Trollskogen, Torna Hällestad.

Den anses också enligt Länsstyrelsens skylt intill Grytesskogsreservatet att vresboken eventuellt kan vara en typ av bok som fanns i Skåne redan innan den normala formen av bok kom. I figur 3 ser ni en egentagen bild av en vresbok i Trollskogen.

Enligt vetenskapsmannen Adolf Opperman (1908) som studerade skogsträdens raser under 1900-talets början, har alla bokar en möjlighet att bli vresvuxna. Om de blir det eller inte beror på yttre faktorer som om platsen är betad eller utsatt för annan störning.

En annan teori redovisad av fotografen Kobos (2009) är att den genetiskt har utvecklats för att kunna komma upp genom starkt skuggande vegetation eller att den har uppstått på grund av en speciell kemisk sammansättning i jorden som ska vara likartad på alla lokaler där den växer.

I Tyskland har man forskat kring vresbokens genetik och vissa hävdar att man enbart på knopparnas riktning kan se om det är en vresbok eller en vanlig bok. Enligt Gallois och Audran(1998) finns det även en tydlig skillnad i DNA-uppsättningen mellan vanlig bok och vresbok.

Enligt Parent (2006) skiljer sig en vresbok från en vanlig bok på flera sätt, förutom genom sin uppenbara form. De har en mycket högre kapacitet till anastomos (sammanflöde), det vill säga en förmåga att smälta samman egna grenar, men också med andra individer. Generellt växer vresboken mer på bredden än på höjden enligt Kraft (1968) och blir inte lika hög som en vanlig rakstammig bok. Den högsta uppges vara drygt 15 meter med ett stamomfång på ca 511 cm och den är känd under namnet Grytesskogsboken. Den fridlystes redan 1946 (Segerbäck, 2009).

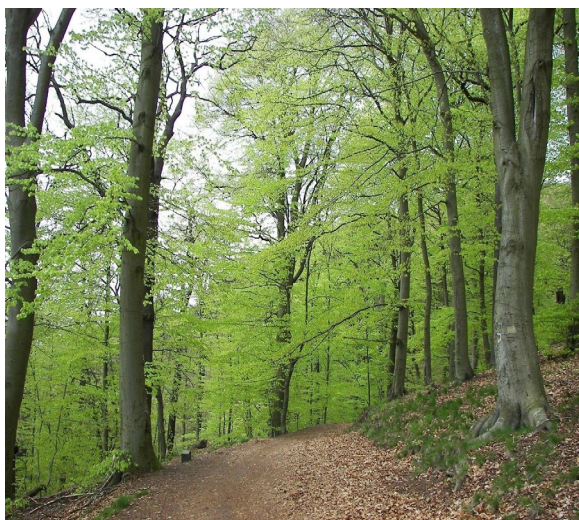
De franska forskarna Gallois och Audran (1998) hävdar att 60% av ollonen från en vresbok blir vresvuxna och resten blandningar eller rakvuxna. Opperman (1908) menar att alla bokollon har arvsanlaget att bli en vresbok, och att det är de yttre faktorerna som spelar in om det blir en vresbok eller ej. Med yttre faktorer menade Opperman att det handlar om huruvida marken där ollonet gror blir betad, vilken temperatur det är vid tidpunkten, vilken kalkhalt jorden har eller vilket växtplatsens läge är.

Opperman (1908) förespråkade att utesluta eller utrota bokar med abnorma växtanlag och istället sträva efter att i förädling insamla ollon från raka bokar för att få raka och höga träd. Opperman (1908) gjorde också experiment för att undersöka grobarhet hos ollon från avvikande bokar till exempel genom att plantera ollon från hängbok. Fem år senare planterades plantorna, som drivits upp av en plantskola ut och flertalet av dem hade tendens till ett krokigt växtsätt. Runt 10 år senare påminde några av plantorna om de små vresbokarna i Björnstorp. Ett annat liknande experiment från Danmark från 1904 visade att 5 plantor av 10 från ollon som kom från vresbokar av avkomma som liknade föräldrarna (Kraft, 1968).

Precis som Opperman (1908) hävdade hembygdsforskaren och författaren Olof Christoffersson (1903) att det är de yttre faktorerna som spelar in om det blir en vresbok eller inte. Christoffersson (1903) skriver att man tydligt kan se ett samband mellan flerårigt bete och att träden i området får ett vresaktigt växtsätt.

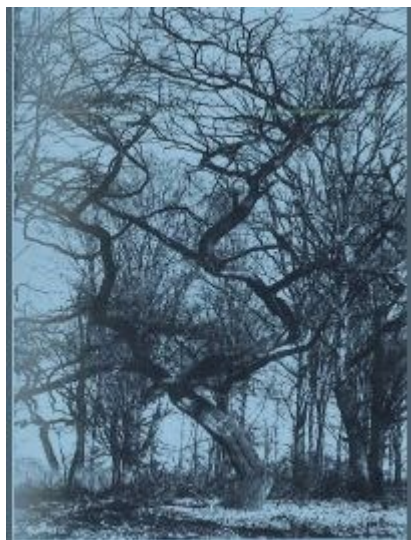
Mutationen kan ha skett spontant men även genom ett virus eller liknande för hundratals år sedan och ändrat typen genetiskt. Gallois (1998) prövade att på 1980-talet se om det fanns ett aktivt virus eller bakterie av detta slag som skulle kunnat ha påverkat trädet på detta vis, men lyckades inte bevisa detta. 1998 gjordes en mer ingående undersökning av detta då Gallois och Audran (1998) vid Reims Universitet i Frankrike jämförde DNA från både rak bok och vresbok. De kunde fastslå att det är en genetisk faktor som skiljer och att vresboken därför kan klassas som en mutation.

2.1 Något om formvariationen inom arten *Fagus sylvatica*

Figur 4 Rakstammig bok

En vresmutation kan ge upphov till två olika sätt till skillnad från den vanliga rakstammiga boken (*Fagus sylvatica*) (fig.4); ett ormlikt lite mer horisontellt växtsätt med grenar som kan ta stöd av marken, och en lite mer paraplyformat överhängande växtsätt, en kombination av de två är också vanlig. Se figur 5-7.

Figur 5-6. Till vänster, vresbogar med slingriga ormlika grenar. Fotot till höger visar vresbok med ett paraplyliknande växtsätt. Foto John Kraft (1968).

Figur 7. Exempel på en vresbok med blandform. Foto John Kraft (1968).

2.3 Utbredning i Europa

I Europa ska den finnas i fyra lokaler (Segerbäck 2009), ett bestånd i Süntel i Nordrhein-Westfalen i Tyskland där det ska finnas cirka 350 stycken, i norra Frankrike i Verzy cirka 800 stycken, några stycken i Polen och i Skåne, vid Romeleåsen där den senaste och mest omfattande inventeringen kom upp i 1191 stycken vresbokar runt Torna Hällestad. Då är bara uppenbara vresbokar med i inventeringen, inte tveksamma fall och därför inte de unga i omgivningarna som skulle kunna vara vresbokar. Enligt Segerbäck (2009) är detta antagligen det största beståndet i världen.

De flesta vresbokar som finns idag i Sverige, och därmed Skåne, finns i olika reservat, antingen reservat som bildats för att skydda just vresboken eller reservat där de bara råkar växa tillsammans med annat som anses värt att bevara. Dessutom finns en del i privata trädgårdar. En lokal där en del vresbokar står är till exempel i den före detta slottsparken tillhörande Björnstorps slott där de första planterades 1812 (se figur 8)

Figur 8. Texten på stenen som står i Björnstorps slottsträdgård lyder

WÄLKOMMEN

WANDRINGSMAN

HVILA DIG EN STUND

MEN

HAF ICKE OMILDA HÄNDER

EMOT DE TRÄD

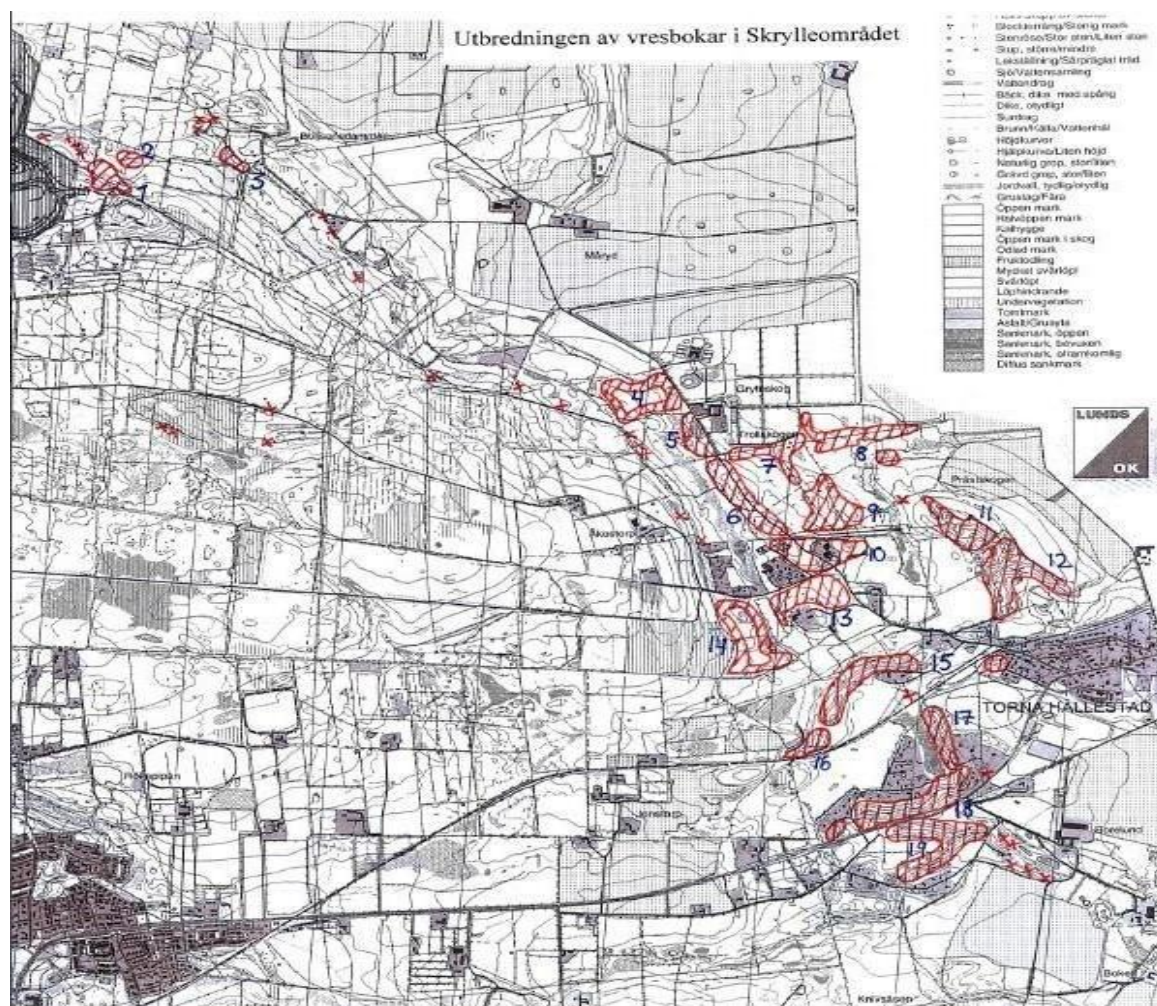
SOM HÄR GIFVER DIG

SKUGGA

PLANTERINGEN BÖRJAD

ANNO MDCCCXII

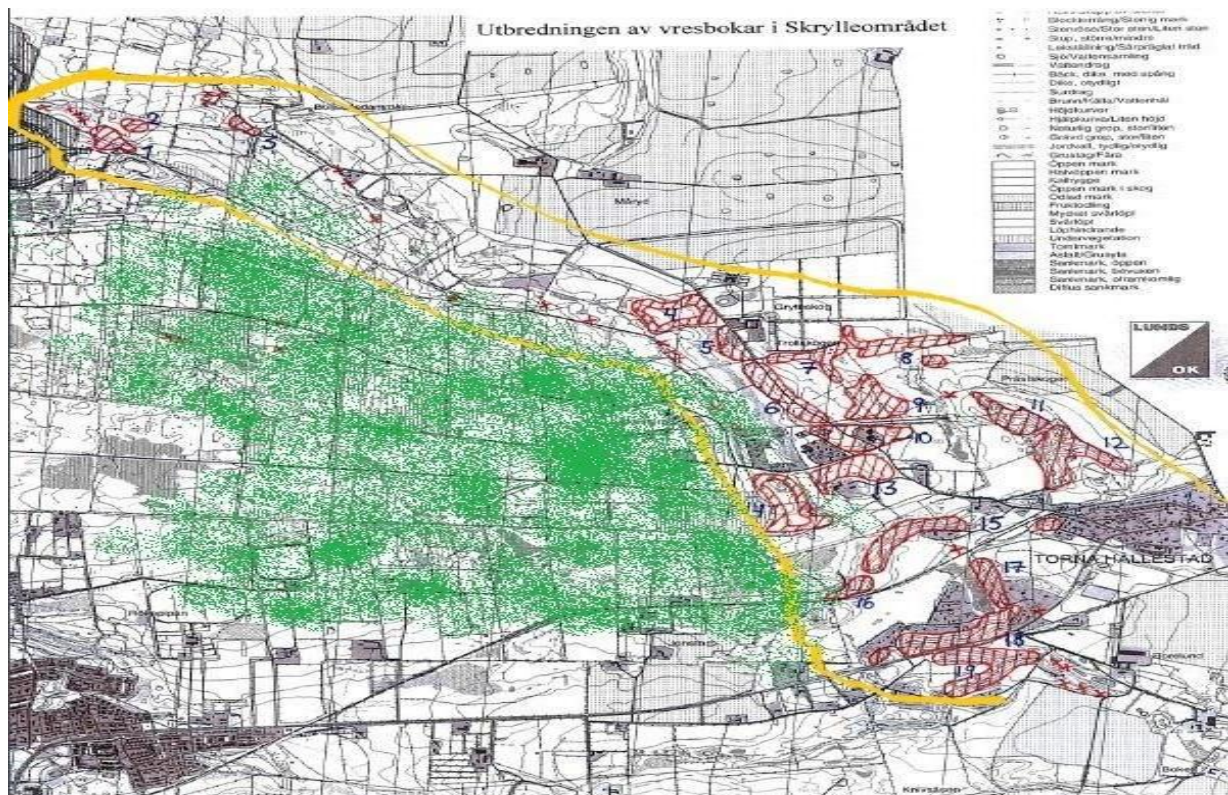
2.4 Vresbokens utbredning och ståndort i Sverige

Figur 9 Terrängavsnitt med kvarvarande vresboksbestånd i Skrylleområdet med omgivningar idag markerade med röd skraffering (Segerbäck 20160512). Orienteringskarta från 2009 över Skrylleområdet.

Under min intervju med Lennart Segerbäck (20160512) pratade vi om hans kartläggning över vresboksbestånden på och i anslutning till Romeleåsen. Han hade utgått från orienteringskartan 1:15 000 som finns över Skrylleområdet.

Om man tittar noga på mönstret över de kvarvarande vresboksbestånden idag (se figur 9 och 10) ser man ganska tydligt hur de finns i en halvmåneform som sträcker sig från Skrylle i nordost ned mot Torna Hällestad för att sedan fortsätta ned mot Börringe öster om Svedala (inte med på denna karta).

Figur 10 Grönmarkering visar var man planterade granskog i Skrylleområdet i början av 1900-talet.

En teori som Segerbäck (160512) har är att denna utbredning kan förklaras med att innan området planterades med löv under de senaste 50 åren bredrevs det skogsbruk (se grön markering i figur 10). Skogsägarna och framförallt Domänverket hade inget intresse av att ha kvar träd som inte resulterade i bra virke och högg därför ned vresarna i bestånden. De fick stå kvar på de steniga utmarkerna i sluttningar i utkanten där marken fortsatte att betas och där står de kvar än idag.

Figur 11-13 Skogens utveckling runt Tornå Hällestads under 200 år (samtliga historiska kartor från Länsstyrelsen)

I figur 11 och 12 ser vi skogens utveckling runt Tornå Hällestad under 200 år, från den första kartan från 1719 med sina vidsträckta skogar till mittens Skånska rekognosceringskarta från 1815 där mycket av skogen har avverkats. Storskiftet gav bönderna stor frihet att avverka skog. Då gick det mycket snabbt. 1774 skrev överjägmästare Schwerin "den ena stubben skriker efter den andra, det är ett jämmar att se dem", han skrev också om en iakttagelse som tyder på att det handlar om vresboken,

“här finns mycket krokot och ungt boke” (Lund.se)

Kartan till höger (fig. 13) är den häradsekonomska kartan från runt 1915 där Dalby kronoskog har blivit planterad granskog. Granodlingarna har med tiden och kraftiga stormar försvunnit från området och sedan planterats om med lövskog. (Ingvad 160530).

Torna Hällestad ligger i ett nät av rullstensåsar, och liknande geologi finns där vresboken finns eller har funnits både i Svedalatrakten och på nordöstra Sjöland menar Kraft, 1966. Efter mina besök i vresboksbestånden runt Skrylle, Måryd och Torna Hällestad är en sak tydlig. Lokalerna där de växer är mycket steniga och har nyttjats som utmarksbete under lång tid. Den rika förekomsten av vitsippa visar att ståndorten är av ängsskogstyp, vilket innebär att det handlar om en jordmån med brunjordskaraktär med relativt god näringstillgång och ett pH-värde över ca 5.

Att de växer i utkanterna av större skogsbestånd kan bero på många saker, men att skogsbruket och den mänskliga handen har haft med det att göra verkar mest troligt. Då vresboken anses vara ett “skräpträd” då det inte kan användas till virke eller dylikt, har den systematiskt från cirka 1850 och fram till 1970-talet huggits ned där den dykt upp i bok-/granbestånd på nationellt brukad skogsmark, och har trängts ut till utkanterna i gränsen mot betesmark och åker. (Segerbäck 160512)

3. Vresbok i Sverige i gången tid

Botanisten John Kraft och ingenjören Tor Lundgren gjorde en omfattande inventering av vresboken 1965-1966 och de slår fast att den äldsta uppgiften om vresboksforekomst i dessa områden finns i den danske professorn Adolf Oppermans uppsats om vresbogar på Sjöland, från 1908. Opperman beskriver ett flertal vresbogar i Håckebergatrakten som vid Krafts inventering 1965 inte längre kunde påträffas, inte heller jag har hittat några vresbogar i Håckebergaområdet. Det gjordes omfattande förändringar i området då gran och tallplanteringar etablerades i början och i mitten av 1900-talet och det kan vara förklaringen till att vresbokarna försvann. Opperman (1908) nämner också att det ska ha funnits några söder om Eslöv, men när Kraft åkte dit 1966 fann han granskog (Kraft, 1968).

Niels Skovgaard var en konstnär som föddes i mitten av 1800-talet och han ska också ha målat av vresbogar i Halland i slutet av 1800-talet, en av dess målningar gav han namnet ‘*Trolde-skoven*’ (https://da.wikipedia.org/wiki/Niels_Skovgaard)

Det ska då ha funnits vresbogar och även vresbokspräglade skogar i Halland, någonstans mellan Falkenberg och Varberg. Schotte (1905) skriver också om vresbokslika bogar i Halland i sin artikel “Kurrabok på Hallandsås” från 1905. När Kraft och hans kollega besökte platsen där det enligt Schotte funnits bestånd av “kurrabok” (Halländskt uttryck), fanns inga levande kvar, bara någon enstaka ruin. Trots dessa intresserade herrar som reste vida kring för att dokumentera vresboken, så skrev de inte om Grytesskogen och det område där det största beståndet av vresbokarna i världen nu anses finnas. Först 1921 kommer Grytesskogen i Torna Hällestad på tal. Då är det en Waldemar Bülow (1921) som skriver en uppsats om vresboken (se figur 14 nedan)

Figur 14. Foto av Waldemar Bülow från tidigt 1900-tal. Trädkännare och komiker (www.wikipedia.org)

3.1 Utbredning i Skåne 1900-1970

För att ge en bild av vresbokens utbredning under tiden 1900-1970 beskrivs här några av de viktigaste platserna utifrån John Kraft (1968) Figurerna visar en karta av Skåne med den berörda platsen markerad i rött.

Figur 15. Karta över Skåne med Björnstorp markerat i rött.

Björnstorps slotts naturpark (se figur 15) är ett område på ungefär 10 tunnland, insprängt mellan en beteshage i söder och en ekplantering i öster och vresbokarna ska ha planterats in här i början av 1800-talet. Kraft (1968) beskriver hur normala träd har hållits borta från vresbokarnas område genom en “pietetsfull” skötsel, och att vresbokarna därför fått utveckla sin egenart fullständigt ostört och därför anses vara de vackraste enligt Kraft (1968)

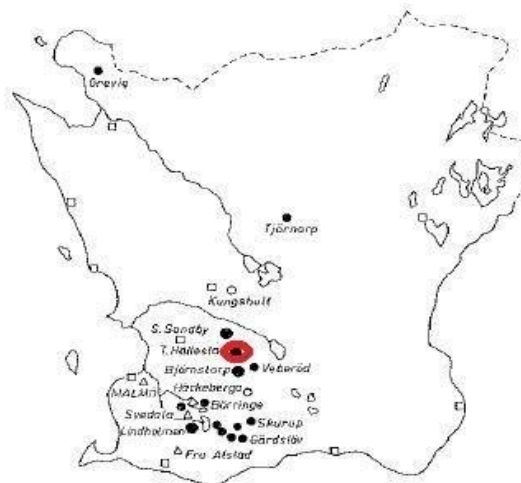
Han beskriver att vresbokarna vid Björnstorps slott har en fantastisk formriktighet, allt från “låga kuddbogar till upprättväxande korkskruvsbogar” Kraft (1968) (se figur 16 nedan).

Figur 16. Denna korkskruvsbok, som Kraft beskriver från Björnstorp, föll för orkanen natten mellan 17 och 18e oktober 1967. Foto Kraft 1968.

Figur 17. (t.v) Fotot visar vresbokar från Trollskogen. John Kraft 1968

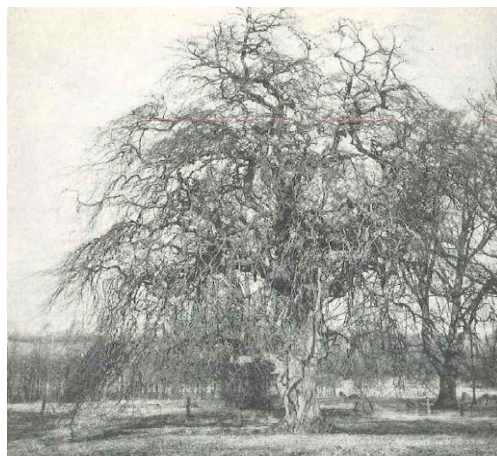
Figur 18. (t.h). Karta över Skåne med Torna Hällestad markerat i rött

Grytesskogen eller Trollskogen som den också kallas ligger i utkanten av byn Torna Hällestad (se figur 18). Bülow fastslog att det var en stark önskan att området skulle bli fredat. Han såg en stor potential för vresboken i området med god förnying (Bülow, 1929). Han fick som han ville. 1989

blev området naturreservat, Grytesskogs naturreservat, drygt femtio år efter hans död (Ingvad, 130516).

I Torna Hällestad var en del vresbogar ganska höga med krokiga stammar och täta, risiga kronor. Buskanlaget var enligt Kraft (1968) så starkt på vissa ytor i detta område att buskaktiga vresbogar är mer regel än undantag, och på andra ytor inom området står mäktiga större individer.

Den mest kända vresboken i modern historia är den så kallade Grytesskogsboken. Bülow skriver i sin "Hängbogar i Skåne" från 1929 om den stora Grytesgårdsboken som då mätte 413 cm i stamomkrets. Den mättes tidigare av Weimarck 1921 då med stamomkrets på 397 cm. Den har ganska rak stam, men vresiga krongrenar och långa neråtväxande kvistar. Jag mätte den själv (mars 2016) och fick då 515 cm i stamomfång.

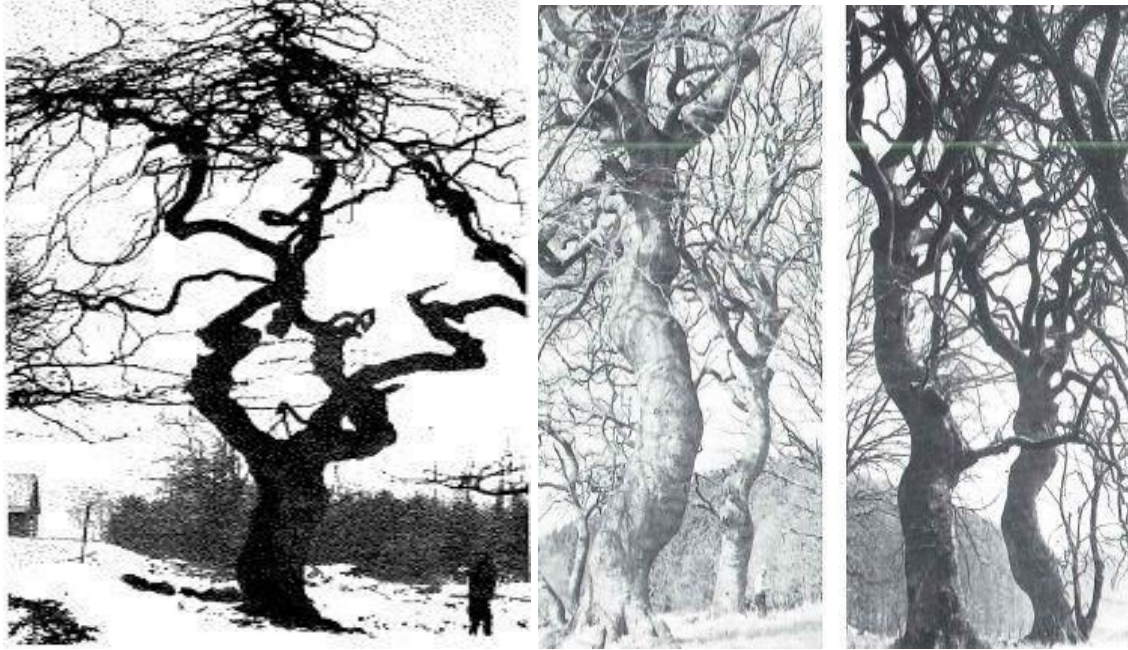

Figur 19. Grytesgårdsboken 1929 foto av Bülow Figur 20. Grytesskogsboken foto av Weimarck 1953.

Figur. 21 Lindholmen markerat på karta över Skåne

Kraft (1968) beskriver några individer i Lindholmen, i Svedala socken (se figur 21) som några av de vresbogar som vid sekelskiftet hade haft det mest uppseendeväckande utseendet (se figur 22-25 nedan)

Figur 22-24. Vresbogar på Lindholmen. Foto John Kraft (1968.)

1903 skriver Christoffersen om bokarna på Björnstorp: “Enligt sägen som går i trakten om skogens uppkomst tros det, att Drottning Margareta skall hava sått skogen, eller som folk uttrycker det ‘Drottning Margareta här red och såg Syngerskov’. Skulle detta vara sant, betyder det att området med mycket vresbok som fanns i början och mitten av 1900-talet ursprungligen varit från slutet av 1300-talet. Ruinen av det gamla slottet låg 3 km från vresbokarnas växtplats.

Invid Björneborg, i samma trakt, skall också enligt Kraft (1968) ha talats om en vresbok som förr fungerat som en samlingsplats för traktens ungdom som “under det täta lövtaket dansade till dragspelets toner” på bara marken efter det man hängtt en lykta i en av grenarna. Den vresboken hade av någon anledning blivit fälld då Kraft gjorde sin inventering i området (Kraft, 1968).

Figur 25. Vresbok på Lindholmen. Foto Kraft (1968)

3.2 Folktro och bruk i äldre tider

Det är en ganska modern företeelse att se på träden som bara ett träd säger Eric Wahlsteen (20160701). De ger skugga, skydd, tak och näring i form av frukt och mat till djur och människor. De är också långsamväxande och lever ofta längre än en människa, och på så vis ger de en känsla av något gudomligt, något som är större än oss själva. Livets träd från Bibeln, med frukter som ger evigt liv och fruktsamhet, den moderna psykologin med trädet som en modersarketyp och Yggdrasil som asagudarnas världsträd är exempel på trädets stora symboliska och andliga betydelse, enligt Wahlsteen.

Jag har själv besökt Autana i Amazonas, som av ursprungsbefolkningen i Amazonas sägs vara stubben som är kvar efter att världsträdet höggs ned för att kunna sprida sin frukt över världen. Ett liknande världsträd finns också i Mayansk mytologi. Träd har i alla tider setts som heliga och besjälade, särskilt träd som stått ut från mängden, men också som ett väsen med både mörka och ljusa krafter precis som alla naturväsen säger växtexperten Eric Wahlsteen (20160701).

Parent (2006) refererar till en historia från Frankrike som berättar om en vresbok som på 1400-talet redan var över 100 år gammal och kallades "*arbre des dames*" (trädälvan) och som stod i Jeanne D'arcs hemby. Den var vida känd, avgudad av folket i trakten och varje år vallfärdade man till den för att få bukt med onda andar. Det sägs att Jeanne, medan hon färdades med Charles VII av Frankrike mot St Basle kloster, klättrade upp på en av den gamla vresbokens grenar och vilade sig (Parent, 2006).

Om man funderar på varför vresbokarna har kunnat stå kvar i bokskogar och inte blivit utkonkurrerade och utskuggade kan det, enligt Eric Wahlsteen (20160701), bero på hävd (vård och skötsel). Träden har i gångna tider betraktats av människan som väsen. Var de udda hade de ännu högre metafysisk status, till exempel i form av spådoms och läketråd. Man grävde ner sin onda tand under trädet och bad till det. Vresboken kan ha varit ett träd man vördat och vårdat. Det kan fram till 1800-talets andra hälft ha varit otänkbart att fälla en vresbok. Högre och större makter än en själv skulle kunna straffa en. Så sent som under 1800-talet dyrkade man fortfarande naturen. Trots att kristendomen tagit över långt innan det så levde det gamla kvar i oss såsom rädslan och respekten för väsen i naturen. "Det finns bevis på att vi offrade till träd ända in på sent 1800-tal, och även när offerriterna avtar så finns rädslan kvar. Vågar vi ta ner trädet som mina förfäder har dyrkat i århundraden?", avslutar Eric Wahlsteen (20160701). Parent (2006) beskriver också hur vresboken i södra Sverige blivit föremål för bevarandeåtgärder av augustinermunkarna i Dalby och senare av bygdens vanliga invånare.

4 Vresbokens framtid i landskapet och som prydnadsträd

4.1 Vresbok som prydnadsträd

Lennart Segerbäck berättade vid min intervju 18 maj 2016 om en vresbok som planterades för cirka 100 år sedan på Uppåkra kyrkogård mellan Lund och Staffanstorp. Det är den enda jag sett i offentliga sammanhang men det lär också finnas en i folkparken i Lund. Vresboken är tät och paraplylik och sträcker sig över fyra gravplatser och har helt tagit över två av dem och skuggar ut undervegetationen (se figur 26). Stammen är 230 cm i omkrets (Egen mätning, maj 2016).

Figur 26. Foto av gravplatserna som övertagits av vresboken på Uppåkra Kyrkogård. Eget foto taget 20 maj 2016.

Under min intervju med Tommy Arnby (20160525) så svarar han på min fråga om varför vresboken inte används mer i offentliga sammanhang att han tror att folk är rädda att den kommer ta för stor plats och därför väljer bort den.

En annan teori som både växtexperterna Kenneth Lorentzon (20160525) och Magnus Carlström (20160525) delar handlar om tiden det tar för den att utvecklas.

“Man behöver vara riktigt långsiktig med sådana specialare. Du behöver tänka, ‘hur kommer detta att se ut om 50 år?’, inte många gör så egentligen. Man är mer ekonomiskt inriktad. Finns ingen smidig produktion av specialväxter finns heller ingen användning.

Det tar cirka 30 år innan man får en upplevelse av vresigheten, innan den syns. Detta vill folk generellt inte vänta på och för plantskolorna eller förädlarna behöver plantan vara minst 10 år vid försäljning, och så lång tid för att driva upp och hålla på med dem när de säljer så lite är det ingen som vill lägga”, säger Magnus Carlström (20160525)

Kenneth Lorentzon (20160525) som berättar att han själv har en rödbladig vresbok hemma i trädgården, tror att brist på kunskap och initiativkraft också ligger bakom det låga användandet av vresbok i offentligheten. Han ser potential i att använda den genom att ersätta sjukdomsangripna träd med paraply såsom hängask och hängalm genom att ympa vresboken på högstam.

4.2 Förökning och försäljning

I plantskolorna i Sverige verkar efterfrågan av vresbok vara mycket låg. Magnus Carlström (20160520) på Flyinge Plantskola säger att han får in förfrågningar om vresbok i snitt en gång vart tredje år, och då beställer han hem den i sin tur från plantskolor i Holland eller Tyskland. Även Tommy Arnby (20160520) från Gullmarsfjordens plantskola har köpt in den för kunders räkning från Holland, men slutade sälja den då efterfrågan var för liten. Han berättar sedan att han aldrig ens har sett en fullvuxen vresbok i verkligheten.

Angående förökningen är toppympning eller lågförädling de sätt som används, enligt Magnus Carlström (20160520). Då vresboksanlagen tar så lång tid på sig att utvecklas är toppympning, där man ympar in vresbok på en rakstammig bok, ett sätt att få en upplevelse av vresbok att utvecklas snabbare. Nackdelen är att man då inte får den vresiga stammen från basen. Det lågförädlade alternativet innebär att man ympar in vresboken långt ned för att få den vresiga stammen hela vägen nedifrån, men det går alltså mycket långsamt att se resultat. Jag frågade Carlström om man inte kunnat så den från frö, och han svarade att "det är 0% chans i princip att det blir en vresbok från frö". Han hävdar att genetiken inte finns i fröet, vilket ju motsägs av bland annat Galloise och Audran.

Eric Wahlsteen (20160601) landskapsingenjör och växtexpert på SLU hävdar dock att även om chansen är liten är det självklart att mutationen finns i fröet, om det inte är i knoppmutationer men det är ju inte fallet här. Det måste vara en mutation i fröets genetiska kod. Statistik brukar säga att 1 av 1000 får en mutation, och då kan det vara vilken mutation som helst. Chansen till vresmutation för just vresbok är oändligt liten. Han ställer sig också frågan när mutationen kan tänkas ha uppstått, - har den uppstått simultant samtidigt på olika platser eller är det något som skett under lång tid?

Eric Wahlsteen(20160601) tycker det är mycket spännande hur ett vresboksbestånd kan uppstå. Han säger att normalt sett konkurreras avvikande former ut men vresbokarna har uppenbarligen en förmåga att kunna konkurrera och överleva. Han fortsätter också med att man kan anta att de franska bestånden är äldre. Inlandsisen drog sig undan från Sverige för 15000-10000 år sen, alltså är ingen vegetation i Sverige äldre än så.

4.3 Vresbokens framtid i landskapet speglad via fältstudier

Under mina fältstudier har jag undersökt var och hur vresboken växer idag och hur det ser ut med föryngringen. Jag har på egen hand respektive tillsammans med Allan Gunnarsson besökt platser i sydvästra Skåne för att söka svar på min frågeställning om vresbokens utbredning idag för att se hur den föredrar att växa ståndortsmässigt. Jag har undersökt floran på de olika lokalerna, tittat på både fält-, busk-, och trädskikt, samt undersökt topografin och omgivningarna. Figurerna nedan i detta kapitel visar ståndorten jag kommit fram till utifrån floran jag funnit på de olika lokalerna.

4.3.1 Skryllesjön

Skrylleområdet ligger på Romeleåsens nordvästra del. Området består idag av fäladsmarker samt gran-, och lövskog. Jordarten består av moränsand, stenig eller svagt lerig sand. Berggrunden består av sandsten med diabasgångar. Just intill växtplatsen finns ett tidigare stenbrytningsområde för kross och stenprodukter och det gamla stenbrottet är idag vattenfylld och går under namnet Skryllesjön (skrylle.se)

Fig. 27 Visar Skryllesjön på karta över Skåne

Enligt Segerbäck (20160520) sträckte sig lövskogen som fanns här fram till medeltidens slut ända till Lund. När man senare började bruka området intensivt på 1600-talet och släppa på fler djur för bete avvecklades sakta skogen och ersattes av betesmark och enefälad. 1776 var 60% kalhugget. På 1800-talet fanns knappt någon skog kvar, förutom i utkanterna där vi numer också återfinner vresboken (Segerbäck 20160520).

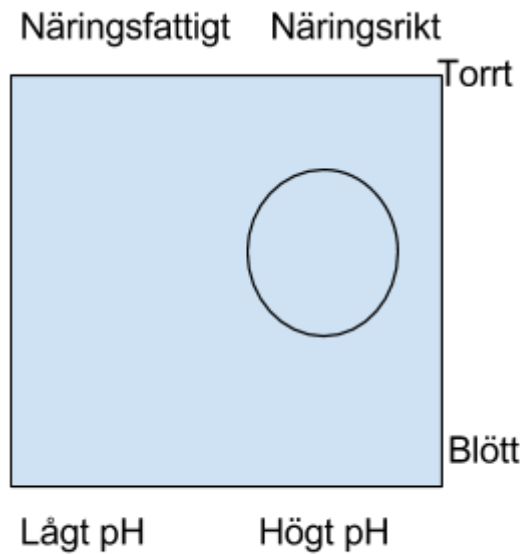
Området planterades under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet med granskog, som därefter av ett flertal stormar tunnades ut och är nu till största del omvandlad till planterad lövskog (skrylle.se/bra-veta/skrylles-historia/) Planen är att få in mer löv och ädellöv i området för att efterlikna skogarna så som de var innan skövlingarna på 1800-talet. Efter att det blev naturreservat ser framtiden ljus ut. Man har fortfarande djur som betar det aktuella området och det finns gott om rådjur och dovhjort.

Figur 28 och 29. Foton av vresbocar från Skrylleområdet. Egna bilder.

Hela området blev naturreservat 1989 och är nu mera också ett så kallat Natura 2000-område (skrylle.se/att-gora/upptack-naturomraden/prastaskogen). Ståndort på platsen för vresboken är varierande och det finns både kärr och torrmark här. Det är fläckvis skuggigt men ljusinsläppet är ganska bra då träden inte står så tätt. Lokalen finns på en stenig sluttning mot nordväst. Ungefär

hälften är flerstammiga vresbogar. De flesta har paraplyliknande med också lätt ormlika former. I ytterkanterna består fältskiktet mest av gräs. Floran skvallrar om en måttligt till relativt rik jord.

Figur 30. Ståndortsdiagram gällande beståndet med vresbok intill Skryllesjön.

Topografi

Stenig sluttning ut mot öppna betesmarker och enebäckar i nordväst. Kuperat landskap.

Fältskikt

Förekomst av gulplister (*Lamium galeobdolon*), brudbröd (*Filipendula vulgaris*), hultbräken (*Phegopteris connectilis*) och träjon (*Dryopteris Filix-mas*). Hög täckningsgrad av vitsippa (*Anemone nemorosa*). I övrigt småplantor av björnbär (*Rubus plicatus*), ros (*Rosa* sp), skogsviol (*Viola riviniana*), smultron (*Fragaria vesca*), ros (*Rosa*), harsyra (*Oxalis acetosella*), vildkaprifol (*Lonicera periclymenum*), dagdkåpa (*Alchemilla vulgaris*), veketåg (*Juncus effusus*), blodrot (*Potentilla erecta*), gökärt (*Lathyrus linifolios*).

Buskskikt

Lönn (*Acer platanoides*), rosor (*Rosa* ssp.), alm (*Ulmus glabra*), fläder (*Sambucus nigra*), druvfläder (*Sambucus racemosa*), sälg (*Salix caprea*), björnbär (*Rubus* sp) och hallon (*Rubus idaeus*).

Trädsikt

Ek (*Quercus robur*), björk (*Betula pendula*), lönn (*Acer platanoides*), hagtorn (*Crataegus* sp). Drygt 30 stycken stora bokar (*Fagus sylvatica*), varav 7 äldre vresbogar.

Föryngring och vresbogsformer

Cirka 5 yngre tydliga vresbogar troligen 10-25 år. 12 stycken misstänkta vresbogar upp till 10-15 år gamla.

Figur 31 och 32. Unga vresbokar under utveckling under en skärm av bok och andra lövträd.

De “yngre” vresbokar jag lägger märke till på lokalen växer ofta intill en rakstammig, lite gömda och ungefär 2-3 meter höga (*se figur 31 och 32*). De kan vara relativt gamla trots deras ringa storlek. Christoffersen fastslår redan 1903, “Huru gamla vresbokarna äro, kan jag ej säga, och det blir svårt att få veta deras ålder. Jag har frågat gamla personer, som sett dem sedan sin tidiga barndom, och de säga, att de voro lika stora som nu.”

Det är också svårt att säga om de till synes vresiga riktigt små plantorna jag hittar har den formen på grund av vresanlag eller om det är betespåverkan som hållit tillbaka höjdtillväxten.

4.3.2 Måryds naturreservat

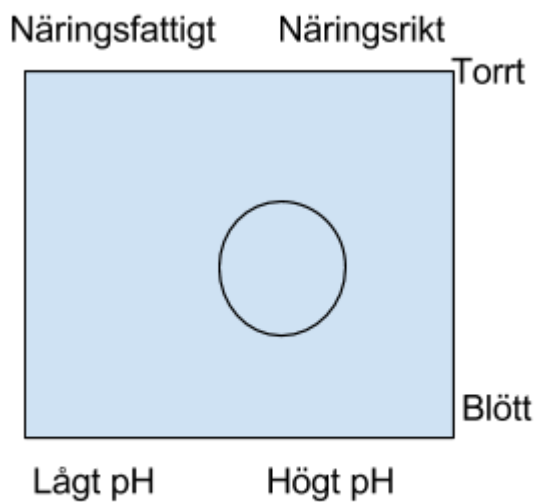

Figur. 33 Karta över Måryds naturreservat

Figur 34 och 35. Foto av vresbocar i Måryd.

I Måryds naturreservats fälads och hagmarker, på Romeleåsens nordösts lutning i närheten av Boijsens dammar, finns ett flertal vresbocar. I området med flest vresbocar samlade förekommer ej bete av tamboskap. Området är slyigt och det växer tätt runt vresbokarna. Ståndorten är frisk på gränsen till fuktig, och ligger på gränsen mellan att vara hed respektive ängsartad. Vresbokarna står i en stenig norrs lutning.

Figur 36. Ståndordsdiagram över sluttningszon Måryds naturreservat med ett stort antal vresbocar.

Fältskikt

Blåbär (*Vaccinium myrtillis*), gräs (*Poaceae*), harsyra (*Oxalis acetosella*) stor täckningsgrad av vitsippa (*Anemone nemorosa*).

Buskskikt

Enstaka bokar (*Fagus sylvatica*)

Trädsikt

Björk (*Betula*), rönn (*Sorbus aucuparia*), bok (*Fagus sylvatica*), ek (*Quercus robur*) och al (*Alnus glutinosa*)

Vresboksform

Vresbokarna här ter sig paraplyaktiga. Det finns även en rödblädig vresbok här som är ca 20 cm i stamomfång.

Figur 37 och 38 En rödblädig vresbok i Måryd.

Föryngring

Föryngringen ser mycket god ut. Minst hälften av de unga bokar jag finner har vresform med ett stamomfång på i snitt 20 centimeter. Av de större vida och låga vresbokarna släpar ett flertal grenar i marken vilket gör att chansen är stor att de kan slå rot och bilda nya individer så som den gjort på många platser i Romeleåsområdet.

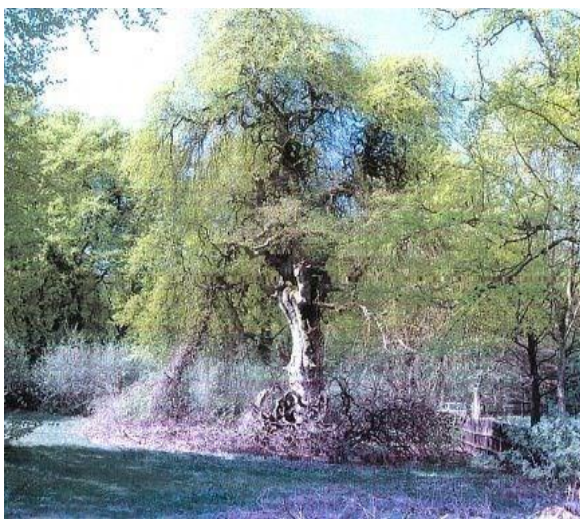
4.3.3 Trollskogen / Grytesskogen

Figur. 39 Karta över Skåne som visar Grytesskogen/Trollskogen

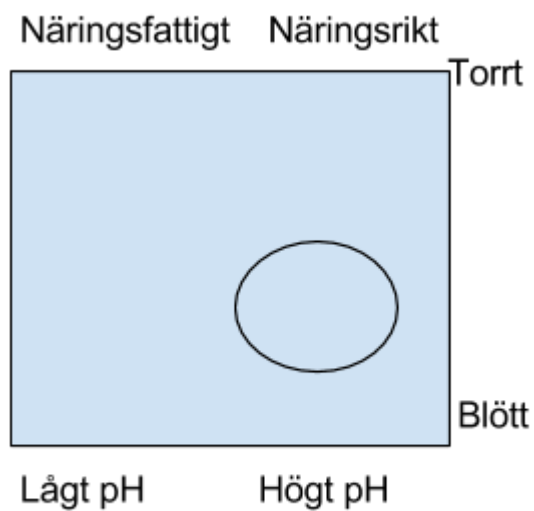
På vägen från Södra Sandby mot Torna Hällestad intill Borelundsåsen ligger detta naturreservat. Det är oklart om det blev ett reservat för att skydda just vresboken, eller om det bara råkade bli så att de stod på en plats som var värd att skydda i övrigt. Det finns omkring 30 bokar med tydlig vresform.. Omgivningarna är bokskog. Här finns även den största vresboken, Grytesgårdsvresen med drygt 511 cm i stamomkrets (se figur 40).

Jörgen Nilsson vid Länsstyrelsen (20160520) som förvaltar områdena med mest vresbok i Torna Hällestadstrakten tycker att det har blivit för mörkt för vresbokarna i Grytesskogen och Prästaskogen, och säger att de planerar att röja runt dem, eventuellt också hugga ner några träd runt vresbokarna för att släppa in mer ljus. Detta område är också något fuktigare än Skrylleområdet och fält och buskskikt inte lika rikt vilket till viss del har med de skuggiga förhållandena att göra. I området runt om

reservatet finns många sommarstugor och villor och ett flertal vresbokar finns i dessa trädgårdar, och det är naturligt att tänka att husägare har grävt upp unga vresbokar och planterat in i sina trädgårdar (Segerbäck, 2009).

Figur 40. Grytesgårdsvresen
foto: Lennart Segerbäck 2009

Figur 41. Ståndortsdigram över växtplatsen Trollskogen, Torna Hällestad.

Ståndorten är plan och stenig. Det är också något fuktigare än i Skrylleområdet och fält-, och buskskikt inte lika rikt.

Fig. 42. Ormlika enstammiga vresbogar i Trollskogen

Fältskikt

Mycket sparsamt men fläckvis Vitsippa (*Anemone nemorosa*)

Trädskikt

Bok (*Fagus sylvatica*) och vresbok (*Fagus sylvatica* 'tortuosa')

Vresboksform

Merparten av vresbokarna är enstammiga, ormlika (se fig. 38)

Föryngring

Ca 15 bokar med tydlig vresigt växtsätt med ett stamomfång av under 20 cm. Inga mindre plantor.

5 Diskussion

Ståndort

I mina fältundersökningar ser man att trots att vresboken växer på tidigare utmark där det ofta är stenigt i sluttningar, ser markfloran och ståndorten ganska olika ut. Ståndorten kan således skilja sig en del vilket gör att svaret på frågan om varför de finns just här hänger mera samman med markanvändningen och bokarnas kulturella status. Eric Wahlsteen (20160701) hänvisar till att normalt sett konkurreras avvikande former ut, men vresbokarna har uppenbarligen en förmåga att kunna konkurrera och överleva. Han diskuterar även om huruvida värnandet av vresboken av andliga och kulturella skäl fram till 1800-talets slut kan ha hjälpt den överleva och hindrat den från att utkonkurreras.

Förökning och utbredning

Magnus Carlström (20160525) på Flyinge plantskola säger att genetiken inte finns i ollonet alls, vilket min erfarenhet från min fältstudie säger emot. Att så pass stora vilda bestånd av vresbokar samlats på en plats med en spridning från gamla till unga individer visar tydligt att den fröförökas naturligt. Att en plantskolist som Carlström menar att den inte förökas genom ollon kan bero på att en plantskola helt enkelt varken har varken råd eller tid med att pyssla om en fröförökad planta så pass lång tid som det tar för en vresbok att visa sina tydliga vresanlag, som enligt Magnus Carlström vid intervjun i maj 2016, tar 30 år. Eric Wahlsteen (20160701) hävdar bestämt också att mutationen finns i fröet, att allt annat är otänkbart.

Klart verkar vara att vresigheten finns i fröets genetiska kod. Den senaste forskningen har kommit fram till att vresboken har kommit till genom en mutation (Gallois, 1998) och alla andra hypoteser kan uteslutas. Wahlsteen (20160701) hänvisar till statistik som säger att ca 1 av 1000 bokar får en mutation, och då kan det vara vilken mutation som helst, pelarform, kryptform etc. Chansen till en mutation som just vresboksformen är oändligt liten. Precis som Wahlsteen tycker jag det hade varit intressant med ett experiment över längre tid där man forskar på varför vresmutationen uppstår.

Att det även uppstått en rödblågig vresbok i Skåne (se porträttet från lokalen i Måryd) tyder på att vresboken måste vara av en typ som är mycket genetiskt instabil och benägen att mutera på olika sätt. Rödblågig uppkomst bland normal bok är mycket ovanlig. Skulle blodfärgning vara lika vanlig bland rakstammig bok som hos vresbok borde det finnas många sådana träd i svensk natur - och det gör det inte. Den verkar ha haft större utbredning förr än vad den har idag. Schotte, (1908) beskriver skogslika bestånd av vresbok i Halland och Christoffersen (1923) i Håckeberga som då Kraft (1968) besökte

platserna 50 år senare varit borta och ersatt med granskog. Anledningen att stora vresboksbestånd som noterats under 1800-talet försvunnit, har troligtvis sin förklaring i 1800-talets virkesproduktion då vresboken inte var lönsam att producera för detta ändamål. Den fick ge vika för den rakstammiga boken (*Fagus sylvatica*) liksom för gran och tallplanteringar (Segerbäck. 180516).

Föryngringen

På samtliga lokaler jag undersökt har jag hittat gott om unga vresbogar. Om det sköts rätt, det vill säga om man röjer sly och fäller en del skuggande träd tror jag att de platser jag varit på har en god chans att bevaras till framtiden, särskilt då majoriteten av lokalernas är naturreservat och skötselplaner finns upprättade för vresbokarnas bästa. Som Segerbäck (2009) skriver i sin opublicerade rapport om vresbogar i Skrylleområdet, så har åtskilliga vresbogar grävts upp och planterats i villaträdgårdar och runt sommarstugor i området.

Typutveckling

På de olika lokaler jag besökt verkar vresbokarna skilja sig en del från varandra, med en ganska tydlig typutveckling inom området. På vissa lokaler i Trollskogen tycker jag mig ana en risighet som Kraft (1968) beskriver som ett "buskigare" anlag. I Björnstorp har vresbokarna blivit lite mer bortskämda genom parkskötsel. De har fått mycket utrymme att utveckla sig och är därför rejäla och enstammiga. I Måryd är det många flerstammiga och lågväxande bokar med tydliga paraplykronor.

Det hade varit intressant att undersöka om dessa skillnader beror på yttre omständigheter så som bete eller skötseln, eller om det inom vresanlaget finns olika typer per se.

Skillnaden mellan *Fagus sylvatica* och *Fagus sylvatica* 'tortuosa'

Den rakstammig *Fagus sylvatica* och vresboken *Fagus Sylvatica* 'tortuosa' liknar varandra förutom den uppenbart olikformiga habitusen och höjden. Vresboken har också en bättre anastomikapacitet, det vill säga att grenarna kan växa in i varandra, även in i andra individer och smälta samman med dem, något jag sett mycket av under mina fältbesök. Grenarna kan också slå rot om de ligger tillräckligt länge i kontakt med marken. Detta kan dock bero på att vresbokens grenar släpar mot marken mer än hos rakstammig bok.

Vresbokens betydelse genom tiderna

Klart är att vresboken vårdats och värnats under delar av historien. Det första dokumenterade jag hittat är att vresboken verkar ha haft en viktig andlig roll i Europa på 1300-talet då folk vallfärdade till gamla vresbogar för att jaga bort onda andar. Parent (2006) beskriver trädet som Jean D'arc ska ha klättrat upp i och som redan då var hundraårigt och vördades för sin skönhet. Han skriver också om hur augustinermunkar vårdat träden i Dalby socken för nästan 1000 år sedan och efter dem av bygdens vanliga invånare. Vresbokens fantasieggande utseende verkar ha gett trädet en särskild betydelse för människor, först i förkristen tid, i den hedniska tron, för att sedan ha gått över i kristen tro via klosterväsendet. Särskilt tydligt blir det när Parent (2006) beskriver hur den kristna kyrkan i Frankrike förbjöd en tradition som bestod i att ungdomar festade och dansade under de gamla vresbokarna i Lorraineskogen. Det skulle, enligt Parent, kunna handla om en gammal gallisk kult som anammats av den katolska kyrkan och gjort 'Feernas träd' till en plats för pilgrimsfärder.

Det finns även ett tydligt mönster i att där resterna från vresboksplanteringar idag finns såsom i Björnstorps före detta slottspark och före detta slottsparken på Lindholmen har de betraktats som ett exklusivt trädgårds och parkträd under 1800-talet i den romantiska parktradition med ett starkt intresse för avvikande trädformer. Ursprungsträden på Lindholmen anses vara planterade av drottning Margareta själv på 1300-talet (Segerbäck, 2009). Samtidigt minskade bestånden på landsbygden då den höggs ut och ersattes med rakstammig bok eller barrskogsplanteringar.

Vresboken verkar också senare ha drabbats av tidsandan under 1900-talets första hälft då avvisandet av det icke normativa, det sneda, egna och exotiska, för att ge plats åt det raka, friska och “rena” var rådande. Opperman (1908) tyckte man skulle “sträva efter att utesluta eller utrota de dåliga abnorma raserna”. För framtida förädling skulle man enligt Opperman ta ollon från välformad och rakstammig bokskog för att försäkra sig om bra avkastning i produktionsskogarna.

Varför används vresboken så lite i offentliga sammanhang?

Utifrån mina fältbesök och intervjuer kan jag se två orsaker till den ringa anledningen i offentlig miljö. Den viktigaste är att den är så långsamväxande. 30 år är lång tid att vänta på effekten av ett speciellt träd. Den andra anledningen som jag sett då jag besökte den enda vresboken jag sett i offentliga sammanhang, på Uppåkra Kyrkogård, är att den är oförutsägbar. Det är svårt att veta vilken form och storlek vresboken kommer få. På kyrkogården hade de planterat en planta på en gravplats, och på 100 år har den brett ut sig på bredden över fyra gravplatser och totalt skuggat ut all annan vegetation.

6. Slutsats

- Vresbok verkar uppkomma genom mutation och anlaget sprids vidare i viss grad via frön.
- Vresbogar har haft en andlig betydelse både hedniskt och kristet, så långt tillbaka som på 1300-talet, förmodligen längre än så.
- Man ser inte vresboken i offentliga planteringar på grund av att den tar för lång tid på sig att få sin vresvuxenhet och bli stor, och att den är oförutsägbar i sitt växtsätt.
- I de tre undersökta bestånden finns individer i olika åldrar vilket visar att bestånden kan vara uthålliga så vida inte skötseln utgör ett hinder

7. Källförteckning

Publicerade källor

Gallois, A., Audran, J. & Burrus, M. (1998). Assessment of genetic relationships and population discrimination among *Fagus sylvatica* L. by RAPD. *Theor Appl Genet* 97, 211–219.

Bülow, W. (1929). Hängbogar i Skåne. – Skånes Natur 16: 24–30.

Christoffersen, O. (1903). Om några skånska hängbogar. Skånska Trädgårdsföreningens Tidskr. 27. Årsskrift 1915

Hägglund, & Lundmark (2004) Bonitering del 3. Skogsstyrelsen

Kraft, J. (1968). Vresbogar och andra avvikande boktyper i Skåne. – Lustgården, årsskrift 47–48: 25–59.

Oppermann, Adolf (1908), Vrange boge i det Nordostliga Sjöland

Parent, G.H (2006) Les hêtres tortillards, *Fagus silvatica* L. var. *tortuosa* Pépin, de Lorraine, dans leur contexte européen. *Ferrantia* 48. Travaux scientifique du Musée national d'histoire naturelle Luxembourg

Schotte, Gunnar (1908), Vildt växande hängbogar

Segeback K & L. (2009) Europas största bestånd av vresbok. *Svenska Botaniska Tidskrift* 103:5 s. 243-248.

Weimarck, H. (1953) Skånes natur. s 66.

Oppublicerade källor

Segeback, K. & L. (2009). Vresbogar i Skrylleområdet i Skåne. Inventering och kartering. – Oppublicerad rapport.

Lantmäteriet, historiska kartor.

Elektroniska källor

https://en.wikipedia.org/wiki/Faux_de_Verzy (20/7-16) www.zwoje-scolls.com/troll/trs10.html (20/7-16)

www.lund.se/globalassets/lund.se/uppgora/idrott-motion-och-friluftsliv/friluftsliv-och-motion/naturomraden-naturresevat/skrylle-och-naturum/belsebo_undervisningsmaterial.pdf (21/1-18)

https://da.wikipedia.org/wiki/Niels_Skovgaard (21/7-16)

https://sv.wikipedia.org/wiki/Waldemar_B%C3%BClow (8/9-16)

skrylle.se/att-gora/upptack-naturomraden/prastaskogen (24/1-18)

Muntliga källor

Intervju med Lennart Segerbäck 18/5-16

Intervju med Lena Ingvad 30/05-16

Intervju med Eric Wahlsteen 01/07-16

Intervju med Magnus Carlström, 25/5-16

Mailkorrespondens Jörgen Nilsson på Länsstyrelsen 20/5-16

Intervju med Kenneth Lorentzon 25/05-16

Intervju med Tommy Arnby 20/5-16

Foto från Skånska Naturskyddsföreningens bildarkiv